

Giza parkerako arauak

(Sloterdijk eztabaida)

1 997ko ekainaren 15ean, Basilean, humanismoaren gaurkota - sunari buruzko ziklo batean, Peter Sloterdijk filosofo alemanak honako hitzaldia eman zuen lehen aldiz: «Giza parkerako arauak». Bi urte beranduago Elmauren (Suitza) errepikatu zuen, Heidegger eta Levinasi buruzko jardunaldi batzuetan: humanismo klasikoan oinarritutako heziketa sistemaren amaieraren, giza parke genetikoaren eta antropoteknikaren auziak jorratzen dituen hitzaldi honek sekulako eztabaida piztu zuen, batik bat Alemanian eta Frantzian (Sloterdijk eztabaida, edo Sloterdijk-Habermas eskandalua).

Ondoren, Sloterdijken hitzaldi liskar eragilea dakarkigu. Bere luzera dela-eta, ordea, bi zatitan banatu dugu: Joxe Azurmendik lehen zatiaren laburpena egin du, eta bigarrena osoa aurkezten dugu, Eduardo Gil Berak itzulita.

Humanismoa, funtsean, testu idatzien eremuan eta haien maitasunean burutu izan da. Humanitas deitzen duguna, Greziatik Erromara eta handik guganaino datorren gutunketa da. Humanistak, edo humanismoak, irakurgai kanoniko batzuen inguruan bilduriko mugimenduak, elkarre literario antzekoak izan dira guztiak.

Iraganean, irakurtzen jakitea gutxi-gutxiren jakitea zenean, irakurzaleak talde misterioitsu bateko kideak bezala ziren. Batzuek alfabetoarekin munduaren barru sekretuak dexifratu ahal uste zituzten: kabala; beste batzuk, pragmatikoagoak, eskola nazional burgesaren ideologoak bilakatu dira XIX eta XX. mendeetan, eta gizarte literarioa gizarte politikoaren eredu bihurtzen ahalegindu dira: landua izateko, nazio guztiak autore eta testu berak irakurri

eta maitatu behar zituen («klasikoak»). Horrela eraiki dira nazio modernoak —klasikoen eskolan, eskola humanistan—, eskola maisuak eta horien artean filologoak nagusi zirela gizarte kultuaren eraikuntzan, 1789tik 1945 arte.

Egun, gizarte postliterario eta, ondorioz, posthumanistan bizi gara. Ja ez dira liburuak (eta ez dira, hortaz, «klasikoak», antzinakoak nahiz nazionalak) kontzientzia sozialaren euskarriak; egungo gizarte mediatikoan bestelako baliabideen esku dago informazio eta komunikazioa. Hots, gizarte politiko-ekonomikoa elkarte literario baten eran antolatzeke ilusioari ezin dakioke jada eutsi.

Hala ere, Bigarren Mundu Gerra ostean humanismoaren eske handia berpiztu zen, Weimar gainetik Erromara itzuli nahirik bezala —Nazaretera orobat— klasikoen irakurketaren indar humanizatzailean sinetsirik. Izan ere, humanismoak gizakia barbariatik ateratzea adierazi nahi izan du beti. Bidezkoa da, basakeria bortitzen denean izatea bortitzena humanismoaren eskea ere. Humanismoaren xedea gizakiaren ezbasatitzea, ezohiltzea baita. Suposatzen denez, irakurketa egokiak hezi egiten du, zibilizatu. Eta hortxe datza hain zuzen galdera: nola bilakatu gizakia —ez abere jada, baina— egiaz gizaki?

1946an —gerraoste ilunenean hortaz— idatzi zuen Heideggerrek *Humanismoari buruzko Gutuna* sonatua. Kristianismoa, existentzialismoa, marxismoa, zeharo elkarren kontrajarriak ziruditenak, humanismo beraren hiru adaska baizik ez zirela, azaltzen zuen bertan, eta hirurak engainagarriak ismo guztiak bezala, gizakia zer den erradikaltasun osoz galdetzeari denek berdin itzuri egiten baitiote. Gizakia «abere razional» bezala edo ulertuz, horren zertasunaren itauna behar den moduan, hots, existentzial-ontologikoki ez jarri izana, orain arteko filosofia mendebaldar osoaren errotikako hutsegitezat salatu du Heideggerrek, haren esentzia marko zoologiko edo biologikoetan ez baitago bilatzerik. Hartara, humanismo guztiek inhumanismoan amaitu dute, historiak erakusten digunez.

Gizakiaren izaera aberearenetik esentzialki bestelakoa da. Abereak ez bezala, gizakiak «mundua» dizu, «mundu-an» da, landareak eta abereak ingurunean diren artean,

izan. Gizakia, berari izatea bera mintzo zaiona da, izatearen unaia izatera deitua. Horregatik du gizakiak mintzoa. Mintzoa, elkar aditzeko baliabidea baino lehen, izatearen etxea da, «hor biziz ex-sistitzen baita gizakia, izatearen egia zainduz, bera harena delarik», Heideggerren barbaro nahiko hermetikoak dioskunez.

Nolanahi den ere, alabaina, eta eremu pedagogikotik gogoeta ontologikoaren muinera aldatuz bada ere, humanismo klasikoaren helburu behinenari eutsi egiten dio Heideggerrek, alegia, gizakia Bestearen hitzarekin adiskidetzeari. Eta, klasikoak baztertuz, izatea bera aitortzen du denok «entzun» —honezkero ez irakurri— beharrezko «testua», haren filologoa edo iragarlea Heideggerrek berak diudiela.

Ikusi, ez da ikusten batere garbi, behialako irakurle klasikozaileen lekuan, «izatearen entzule» edo «izatearen auzolagun» hauekin zer gizarte modu eratu ahal izango den. Bere meditazioetako tropo kriptokatoliko ilun horiekin Heideggerrek, hezkuntza humanistaren helburuen haraindi, gizarte gogoetazale batera nahi gintuzke deitu, han izatearekin begirakorragoak izango omen baikinategi mendebaldama orain arte izan dena baino. Haren ustean humanismo guztiek ez baitute besterik egin subjektibitate, hots, Boterea armatu baino, den oro ren gain hura logika fatal batez inposatuz —humanismoa horrela konplize ageri delarik egundainoko basakeria guztietan, denak hobe beharean edo, gutxienez, hobe behar aitzakiatan eginak.

Heideggerren antzerki pastoral ontologiko hauek, bere garaian ere bitxiak eta orain anakronikoak iruditzen zaizkigun arren, gure aldiko galdera oinarrizkoa oso ongi seinalatu izanaren merezimendua dute: gizakiak hezteko eskola gisa humanismoak porrot egin ostean, zerk heziko gizakiok? Bere burua hezteko —bezatzeko— orain arteko ahalegin guztiek, den oro ren gain berak itsuki Boterea hartzera eraman badute beti gizakia, zerk bezatuko, heziko du hori hemendik aurrera?

[Lehen zatiaren laburpena: Joxe Azurmendi]

(...) Ondoan, pentsamendu kontenplatiboa azken figura zenbaitetan gelditu egin dadin Heideggerek emandako irakaspenetarik baztertuko gara, zehaztasun historiko gehiagorekin agerre¹ extatikoa, gizakiak Izatea mintzarazten dueneko, deskribatzen saiatuko garen bezainbatean. Erakutsiko da giza egonaldia agerrean —Heideggeren moduan esana: gizakiaren barren-egotea edo barren-sostengatu-egotea Izatearen agerrean— ez dela, inola ere, areagoko galdeketa batentzat helezina den jatorrizko erlazio ontologiko bat. Bada Heideggerek espreski ignoraturiko historia bat: gizakiaren agerpena agerrean —alegia, Izatearen galderaren aurreko giza sentsibilitatearen historia sozial bat eta, desberdintasun ontologikoaren zabalartean, emozio historiko bat—.

Hemen, alde batetik, lasaitasunaren historia natural batez mintzatu behar da, berari esker gizakia mundurako irekia eta egokia den animalia bihurtu ahal zen; eta bestaldetik, hezikeraren historia sozial batez, haren bidez gizakiek elkarren berri izan zuten, jatorriz, osotasunari erantzuteko biltzen diren izaki bezala. Perspektiba komun batean —alegia, nola animalia-sapiens gizaki-sapiens bihurtu zueneko azalpenean— biltzen diren bi narrazio handik osatzen dute agerrearen historia erreala; eta humanismoaz haratago sakondutako gizakiari buruzko go-goeta hortik abiatu beharrekoa da.

Bi narrazioetarik lehenak kontaktzen du hominizazioaren abentura. Nola, gizaurreko-giza historiaurreko epe luzeetan, ume bizidunak sortzen zituen gizaki ugaztunagandik goizegi jaiotako izakien espezie bat egin zen, berauek, hain paradoxikoki mintzatzea zilegi bada, beren ingurugiroan gero eta animalezko heldugabetasun handiagoarekin sartzten zirelarik. Hortxe gauzatzen da iraultza antropogenetikoa, sortze biologikoaren leherketa munduratze ekintza aldera. Leherketa honi buruz, Heideggerek —antropologia guztien kontrako bere erreserba temosoan eta gizakiaren abiapuntua, hor-Izate eta mundu-an-Izate bezala, ontologikoki garbi gordetzeko axolan— ez du berri handirik eman. Zeren gizakia munduan den izaki bihurtu ahal izateak espeziearen historian dauden sustriak bai-

tauzka, eta sustrai horiek adierazten ahal dira goizegi jaiotzearen kontzeptu hondargabearen, neoteniaren eta gizakiaren animalezko heldugabetasun kronikoaren bidez. Areagoko dena, gizakia bere animalia-izatean eta animalia-irautean huts egin duen izaki bezala aipa liteke. Animalia bezala huts egindakoan, zertu gabeko izakia ingurutik erortzen da eta mundua, zentzu ontologikoan, lortzen du. Mundura-etortze extatiko hori eta Izateari hiperegokitze hori seaskatik ematen zaizkio gizakiari, espeziearen herentzia historiko bezala. Gizakia mundu-an bada, hori da mundura dakarren eta munduan uzten duen mugimendu baten kidea delako. Titikoa munduko bihurtzen duen hiperjaiotze baten produktua da.

Exodo horrek animalia psikotikoak sortu izan zituzkeen baldin eta, mundurako ateratzearekin batean, Heideggek Izatearen etxea deitu zuenekoan sartze bat gertatu izan ez balitz. Giza generoaren hizkuntza tradizionalak bizigarri egin dute munduan-Izatearen extasia, gizakiei erakutsi zietenenez geroz nola beren Izate munduaren baitan, era berean, beren baitan Izate bat bezala sentitzen ahal zen. Halaber, agerrea naturaren eta kultur historiaren arteko mugan dagoen gertaera bat da. Eta giza mundura-etortzeak oso goiz hartzen ditu hizkuntzara-etortze baten ezaugarriak.

Baina agerren historia ezin da garatu soilik gizakien hizkuntz etxeetako sameraren narrazioa bezala. Zeren, gizaki mintzodunak talde handietan elkarrekin bizi diren bezain agudo eta, ez bakarrik hizkuntz etxeei baizik eta eraikitako etxeei lotzen zaizkienean, suertatzen baitira bizimodu geldien indar eremuan. Handik goiti, ez dira soilik beren hizkuntzek salbatutakoak, beren etxebizitzek hezitakoak baitira ere. Agerrean eraikitzen dira, beren ezaugarri nabarietak bezala, giza etxeak (baita beren jainkoen tenpluak eta beren nagusien jauregiak). Kultur historialariek azaldu egin dute bizimodu geldiarekin batean gizaki eta animalien arteko harremanak ezaugarri berriak dauzkala. Etxearen bidez egindako giza heziketarekin has ten da etxeko abereen epopeia. Berauen giza etxeekiko lotura ez baita soilik heziketa bat, irakaspen eta haziketa baita halaber.

Gizakia eta etxeke abereak, elkarbizitza ikaragarri honen deskribapen egokia zertu gabe dela, oraindik ez dira filosofoak ohartu historia horretan zer bilatu behar duten. Etxea, gizakia eta aberea, konplexu biopolitiko bezala; aukera gutxitan hautsi da horren gainean filosofoek daukaten isiltasunezko beloa. Eta orduan entzun dena oraingoz gizakiarentzat zailegiak diren problemei buruzko aipamen zorabiagarri batzuk dira. Xumeena zera da: etxeke lanen eta teoria moldaketaren arteko lotura hertsia —zeren teoria etxeke lan moduko bat bezala definitzen ahal baita, edota, hobeki, etxeke eginbehar bezalako bat—. Izan ere, Antzinaroko definizioen arabera teoria zenak, leihotik egindako begirada lasai bezalako batek —oroz gain kontenplaziozko gauza baita—, aro modernoan —jakitea bosterea omen denez geroztik—, lanaren ezaugarria hartu du. Zentzu horretan, gizakiak teoriarako gai bilakatu dira harresien atzean eta leihoak harresi horien agerreak lirateke. Pa-sealdiak ere, mugimendua eta gogoeta urtzen direnekoak, etxekotasunaren deribatuak dira. Heideggeren gogoetazko ibilaldiak, landa eta oihan bideetan zehar egindako ospe txarreko haiek, etxe bat bizkarrean daraman norbaiten mugimendu tipikoak dira.

Baina agerreak deribazio hau, etxekotasun segurutik datomena, soilik etxeetan zertutako humanizazioaren ezaugarriak motelenari dagokio. Agerrea era berean gudazelaia eta erabakitze eta selekzioaren lekua da. Horri buruz ezin da pastoral filosofikoekin ezer gehiago finkatu. Etxeak dau-den tokian erabaki egin behar da zer bilakatuko diren bertan bizi diren gizakiak; ekintzan eta ekintzaren bidez erabakitzen da zer gisako etxe eraikitzaileek izango duten lehen-tasuna. Agerrean agertzen da zeintzuk helburuengatik borrokatzen duten gizakiek, izaki hiri eraikitzaile eta inperio fundatzaile bezala nabaritzen direnez geroztik. Honako hau seriotasunezko zerbait dela, horixe da, hain zuzen, pentsamendu arriskutsuaren maisuak, Nietzschek, *Honela mintza-tu zen Zarathustra*-ren hiruganen atalean, «Bertute txikitzaileaz», adierazpen kezkarrietan deskribatu egin zuena:

Zeren berak (Zarathustrak) ikasi egin nahi baitzuen anar-tean gizakia zer bilakatu zen: handiagoa ala txikiagoa

egin ote zen. Eta behin batez ikusi zuen etxe berri andana bat; harritu egin zen eta esan:

Zer esan nahi dute etxe hauek? Zinez, ezein arima handik ez zituen hor ezarri bere buruaren alegoriatzat! ... Gela eta ganbara horiek: gizakiak atera eta sartzen ahal dira hor?

Eta Zarathustra gelditu eta gogoetari ekin zion. Azkenean, penaturik zioen: 'Dena txikiagotu egin da!'

Nonahi dakuskit atari apalak: nire espezieko bat pasa daiteke, bai, baina... makurtu egin behar da!

Jende honen artean banabil begi irekiekin: txikiago bihurtu dira eta are txikiago bihurtzen: hori egiten du zorionaz eta bertuteaz duten doktrinak.

... Haietariko batzuk nahi dute, baina gehienak nahi izanak bakarrik dira...

... Elkarrekin borobil, zuzen eta onak dira, legar pikorak borobil, zuzen eta onak diren bezala legar pikorrekin.

Zorion txiki bat umilki besarkatzea; horri 'etsipena' deitzen diote!...

Funtsean, soilik gauza bat nahi dute: inork beraiei minik ez egitea...

Horientzat bertutea da etsi eta hezi egiten duena: horrekin otsoa zakur bilakatu dute eta gizakia bera gizakia-
ren etxeko abererik hoberena.

Dударик gabe, sententzia sail rapsodiko horretan, ezkututzen da 'gizakia botere hezitzaile eta hazitzaile bezala' gaitzat daukan diskurtso teoriko bat. Zarathustraren perspektibatik, oraingo gizakiak gauza bat dira, batez ere: hazitzaile arrakastatsuak, basagizakiagandik azken gizakia egitea lortu dutenak. Berez ulertzen da horrelakorik ez dela soilik bide humanistiko, hezi-irakas-edukatioekin gertatzen ahal. Horizonte humanistikoa lehertzen da giza hezitzaileak diren gizakiei buruzko teoriarekin; humanismoak sekula ezin baitu heziketa eta edukazioaren inguruko galderaz haratago pentsatu: humanistak abantaila ematen dio gizakiari eta gero aplikatzen dizkio bere modu hezitzaile, moldatzaile eta formatzaileak —irakurtzea, esertzea eta aplakatzearen artean dagoen beharrezko loturaz konbentzitu baita—.

Nietzsche berriz —Darwin eta Paulo arreta berdinarekin irakurri dituen— ohartzen da eskolako giza heziketaren horizonte garbiaren atzean bigarren horizonte ilunago batez. Espazio bat usnatzen du, giza heziketaren norabideari buruzko ezinbesteko borrokak gertatuko direnekoa —eta espazio hori agerrearen beste aurpegi estalia agertzen denekoa da—. Dena txikiago egin den hirian barrera doala, Zarathustra ohartzen da haziketa politika arrakastatsu eta eztabaidarik gabeko baten ondorioaz: iruditzen zaio gizakiek lortu dutela, etika eta genetikaren arteko asoziazio abil baten laguntzaz, beren burua txikiago haztea. Domestikaziopean ezarri dira eta etxeko aberearen lagunkoitasunari buruz doan heziketa modu bat martxan jami. Sospetxa horretarik sortzen da Zarathustrak humanismoari egindako kritika berezia, oraingo gizaki ona inguratzen duen inoxokeria faltsuaren erretxazo bezala. Izan ere, ez litzateke inoxoa gizakiek gizakiak inoxokeriarantz haziko balituzte. Nietzscheren kultura humanistiko guztien kontrako sospetxak inposatzen du gizateriaren domestikazio sekretua agerian jartzea. Berak nahi du haziketaren monopolioaren orain arteko nagusiak —apezak eta irakasleak, gizakiaren lagunak bezala aurkezten direnak— izenekin eta isilpean gordetako helburuekin aipatzea eta hazitzaile desberdin eta haziketa programa desberdinen arteko eztabaida historiko berriari eragitea.

Honako hau da Nietzscheren etorkizun orotarako aldarrikatu funtsezko gatazka: gizaki txikien hazitzaileen eta gizaki handien hazitzaileen arteko borroka —esan liteke, halaber, humanisten eta superhumanisten artekoa, gizakiaren lagunaren eta gizagaindikoaren lagunaren artekoa—. Gizagaindiko ezaugarria ez da, Nietzscheren gogoetan, desinhibizio azkar bat edo basakeriaganako ihes baten ametsa —30eko hamarkadako Nietzscheren irakurle motel eta txarrei iruditu bezala—. Adierazpena ez da, halaber, etxeko abere eta elizako abereen aroaren aurreko estatuserantz itzuliko zen haziketaren ideia baten alde. Gizagaindikoaz mintzatzean, Nietzscheren gogoan du orainaldiaz sakonago doan mundu aro bat.² Hazi, hezi eta edukaziozko gurutzamendu intimoer, orain arte giza ekoizpena gauzatu den milurte-

ko prozesuei hartzen die neurria —bere burua ikustezin egiten jakin izan duen gauzapena eta eskolaren maskarapean domestikazioaren egitasmoa helburutzat zeukana—.

Aipamen horiekin —eta alor honetan aipamen baino a reagokorik egitea ez da posible ezta baimendurik ere— markatzen du Nietzschek eremu erraldoi bat, etorkizuneko gizakiaren determinazioa gauzatu behar denekoa, berdin gizagaindiko kontzeptuari buruzko errekursoek zereginik daukaten ala ez. Baliteke Zarathustra gaurko eta akaso betirako desagertutako ondorio infekziosoak eragiten zituen histeria filosofatzaile baten maskara hiztuna izatea. Baina haziketa eta heziketaren arteko ezberdintasun eta gurutzamenduei buruzko diskurtsoa, baita giza ekoizpenen eta, orokorki esana, antropotekniken kontzientzia baten amaierari buruzko erreferentzia, gaurko pentsamenduak bistatik galdu behar ez dituen markak dira, berriro inoxokeriara dedikatu nahi ez badu.

Seguraski Nietzschek sobera tenkatu zuen arkuak, honako sugestioa zabaltzerakoan: gizakia etxeko abere bilakatzea hazitzaileen elkargo pastoral batek alde z aurretik asaturiko egitasmoa izatea, alegia, gizakiagan zernahi temoso eta independente usna lezakeen eta berehala bere suntsipenerako eta mozketarako metodoak aplikatuko litzukeen instintu paulino eta apezkoi baten proiektua. Hori, jakina, pentsamendu hibridoa zen, lehenik, zeren haziketa prozesua sobera epe motzean planeatzen baitzuen —otsoagandik zakurrak eta basagizakiagandik Basileako irakasleak egiteko apezken aginpearen belaunaldi batzuk aski balira bezala—; baina are hibridoagoa da zeren egile planifikatzaile bat suposatzen baitu, hazitzailerik gabeko haziketa, alegia, helbururik gabeko korronte biokultural suposatzea delarik. Hala ere, faktore tenkatuegi eta mesfidati-antiklerikalak kenduta, Nietzscheren ideiatik aski nukleo fuertea gelditzen da, gero, humanitateari buruzko gogoeta, inoxokeria humanistaz haratagokoa, probokatzeko.

Giza domestikazioa gogoratu gabeko handia da, Antzinarotik hona humanismoak begiak desbideratu dituenekoa, honetaz ohartzea aski da ur sakonetan erortzeko. Finkatzen ahal ez garenean, honako ageriak gaintitzen

gaitu: inoiz ez litekeela aski izan soilik heziketa edukatiboa-
rekin eta gizakiaren letrekiko adiskidantzarekin. Jakina,
irakurtzea gizakien botere hezitzaile handia izan da —eta
hala da, neurri apalagoetan, oraindik ere—, baina selek-
zioa —nolanahi ere egiten bazen— beti zegoen jokoan
boterearen atzeko botere bezala. Lezioek eta selekzioek
edozein kultur historialarik pensatu nahi duena eta pent-
satzeko gai dena baino zerikusi gehiago izan dute elkarre-
kin; eta oraingoz ezinezkoa badirudi ere irakurpenaren
eta selekzioaren arteko lotura aski zehazki birreraikitzea,
konpromisorik gabeko sospetxa bat baino askoz areagoa
da lotura horrek, berez, bere errealitatea daukala.

Letren kulturak berak, berriki lortutako alfabetizazio
orokorra arte, oso ondorio selektiboak eragin ditu; bere
gremioak sakonki zatitu eta letratu eta letragabeko giza-
kien artean hobi bat zabaldu du, kasik espezieen diferent-
zia batek bezainbat zorrotzasun zeukana. Berriro antropo-
logikoki mintzatu nahi bagenu, Heideggeren abisuen
kontra, aro historikoetako gizakiak honela defini litezke:
animaliak bezala, beraietariko batzuek irakurtzen eta idaz-
ten dakitenak eta besteek ez. Hemendik bada pauso bat
bakarrik, pretentsio handikoa bada ere, honako tesi hone-
taraino: gizakiak animaliak dira, zeinetarik batzuek beren
gisakoak hazi egiten baitituzte, besteak haziak diren artean
—Platonen heziketaren eta hiriaren gaineko gogoetaz ge-
roztik europarren folklore pastoralari dagokion ideia da—.
Honetako zerbait adi daiteke goian aipatutako Nietzsche-
ren esaldian, alegia, etxe txikietan bizitako gizakien arte-
tik gutxik nahi du, gehienak, berriz, nahi izanak dira. Soi-
lik nahi izanak esan nahi du objektu huts bezala eta ez se-
lekzioaren subjektu bezala existitzea.

Aro tekniko eta antropoteknikoaren ezaugarria da gi-
zakiak gero eta gehiago selekzioko alde aktiboan edo sub-
jektiboan suertatzea, baita selekzionatzailearen papera er-
diesteko esfortzurik egin gabe. Beraz, hauxe sostengatzen
ahal da: hautapenaren boterean bada ezatsegin bat eta
aurki izango da errugabetasunerako aukera bat, gizakiek
faktikoki borrokan lortutako selekzio boterea erabiltzea
esplizituki errefusatzen badute. Baina, alor batean, jakint-

za botereak positiboki garatu bezain agudo, gizakiek itxura txarra egiten dute baldin eta —lehengo gaitasun ezaren aroan bezala— nahi badute, beren orde, goiko ahalmen bat, Jainkoa, azarea, edo dena dela, ari izatea. Besterik gabeko errefusapen edo dimisioek huts egiten ohi dutenez, bere antzutasunean, etorkizunean aktiboki sartu behar da jokoan eta antropotekniaren kode bat formulatu. Halako kode batek, atzera begira, aldatuko luke humanismo klasi-koaren esanahia. Horrekin agerian geldituko litzateke, baita deskribatua ere, humanitatea ez dela bakarrik gizakiaren gizakiarekiko adiskidantza; beti —baita gero eta gehiago— inplikatzan baitu gizakiarentzat indarrik altuena gizakiak errepresentatzen duela.

Horrelako zerbait bazeukan Nietzschek gogoan, bere u rruneko eraginei begira bere burua *force majeure* bezala aurkeztera ausartu zenean. Adierazpen horrekin munduan ezamitako eskandalua berez asmatzen ahal da, zeren halako pretentsioak epaitzeko mendez eta milurteko goizegia baita. Nork dauka arnasik aski Nietzsche historikoa izango deneko aroa irudikatzeko, alegia, Platon Nietzscherentzat izan zen bezainbat? Aski da garbi edukitzea ondoko aro luzeak espezieei buruzko erabaki politikoarena izango direla. Erakutsiko da ea gizakia edo beren kultur buruzagitza gai ote den autoheziketazko neurriak indarrean jartzeko. Oraingo kulturaren gauzatzen da joera hezitzaile eta piz-titzailearen arteko, baita beraietariko bakoitzaren bideen arteko borroka erraldoia. Jada ustekabekoak lirateke hezitzaileen arrakasta handiak, ikusita eredurik gabeko desen-freno olatu geldiezin bat aurreratzen dela.³ Ea epe luzearako garapenak espeziearen nolakotasunen erforma genetiko batera eramango duen; ea etorkizuneko antropoteknologia bat ezaugarrien planteamendu esplizitu bateraino aurreratu den; ea giza espezie osoagana hedatzen ahalko den jaiotze fatalismo batetik jaiotze aukeragarri eta jaiotze aurreko selekzio baterainoko⁴ aldaketa bat; horra horizonte ebolutiboak gure aurrean argitzen hasten dituen galderak, oraindik nahas eta inseguruki bada ere.

Humanitasen ezaugarrietarikoa da gizakiak eramanak izaten ohi direla gizakientzat zailegiak diren arazoan au-

rrean, zailtasun horrengatik enkaratu gabe uzteko aukerarik izan gabe. Helezina eta era berean menperaezina denaren bidezko gizakiaren probokazioak utzi du jada ahazte-zinezko arrasto bat filosofia europarraren hasieran, akaso filosofia bera arrasto hori da, zentzu zabalean. Esandakoaren ondoan, ez da harrigarria izango arrasto hori bereziki giza zainketa eta haziketari buruzko diskurtso bat izatea. Platonek planteatu du bere *Politikos* —«Estatuko gizakia» itzultzen ohi dena— delako dialogoan pastoral politologia europarraren *Magna Charta* bat. Testu hori ez da nabarmen soilik bertan inon baino garbiago erakusten delako Antzinaroak zer adierazten zuen pentsamenduaren kontzeptuarekin —egiaren lorpena kontzeptu eta gauza multzoen zatiketa eta ebaketa arduratsuen bidez—; bere parerik gabeko posizioa gizakiari buruzko pentsamenduaren historian honetan datza: nolabait ere bi hazitzaileen arteko lan solasaldi bat bezala eramaten dela —ez kasualki Platonentzat pertsonaia atipiko bat tartean dela—, arrotz bat eta Sokrates gazte bat, atenastar arruntei mota horretako solasaldia aldez aurretik baimenduko ez balitzaie bezala —gaia honakoa baita: Atenasen existitzen ez den Estatu gizaki bat selekzionatzea eta oraindik ezein hiri enpirikotan aurkitzen ez den Estatu jendalde bat haztea—. Arrotz hori eta bere kontrarioa, Sokrates junior, etorkizuneko politika edo hiri artzaintza arau razional eta garbipean ezartzeko saiatzeko irristakorrerara dedikatzen dira.

Proiektu horrekin, Platonek giza parkean dagoeneko lasaituko ez den egonezin intelektualaren lekukotasuna ematen du. *Politikos* eta *Politeia* geroztik, halaber parke tematikoa den parke zoologiko batez bezala giza partzuegoaz mintzatzen diren diskurtsoak munduan daude. Giza zainketa parkeetan edo hirietan, horra hemendik aurrera zeregin zoopolitikoa dirudiena. Politikari buruzko gogoeta bezala aurkezten dena, zinez, giza parkeetako gestiorako arauetara buruzko funtsezko gogoeta da. Filosofikoki kontsideratua izatea merezi duen gizakiaren duintasunik baldin bada, izango da, batez ere, zeren, parke tematiko politikoetan, gizakiek, zainduak ez ezik, beren burua zaintzen baitute. Gizakiak beren burua gordetzen, babes-

ten duten izakiak dira eta —nonahi bizi badira ere— parkeleku bat sortzen dute beren inguruan. Hiriko parkeetan, parke nazionaletan, herrialdeko parkeetan, parke ekologikoetan... orotan, gizakiek beren sostengua nola arautu behar denekoaren gaineko iritzi bat moldatu behar dute.

Zoo platonikoari eta bere antolabide berriari buruz dagokionez, zertu behar da populazio eta zuzendaritzaren artean mailazko ala funtsezko ezberdintasuna ote den. Lehen suposaketan, giza zaindarien eta beren zainduen arteko distantzia soilik kasualitatezkoa eta pragmatikoa litzateke —orduan, mintza liteke bere artzainak epeka berriro hautatzeko artaldeak daukan gaitasunaz—. Baina, zooko zuzendarien eta zooko biztanleen arteko ezberdintasuna espezifikoak balitz, orduan hain sakonki ezberdinak lirateke elkarren artean non zuzendaritza hautetsi bat ez bailitzaiteke egokia, baizik eta jakinaren gaineko zuzendaritza bat. Bakarrik zooko zuzendari faltsuak, gezurrezko estatu gizonak eta sofista politikariak arituko lirateke hauteskunde kanpainen artaldearen espezie berekoak direlako argudioarekin; egiazko hazitzaileak, berriz, ezberdintasuna azpimarratu eta sotilki aditzera emango luke bera, jakinaren gainean egoteari dagokionez, izaki bizidun nahasiagandik baino hurbilago jainkoengandik dagoela.

Gai arriskutsuetarako Platonek daukan sen arriskutsuak kultura aurreratuetako pedagogogo eta politikari guztien flakezian jotzen du: boterea ematen duen jakintzaren aurrean, gaurko gizakien ezberdintasuna. Definizio ariketa grotesko baten forma logikopean politikariaren dialogoak garatzen du antropoteknika politiko baten samera; helburua ez da bakarrik berez jada hezita den artaldearen zuzendaritza hezitzailea, halaber baita arketipotik hurbilago dauden giza aleen heziketa berri sistematiko bat. Hain komikoki hasten da ariketa non hain komikoa ez den amaierak barrezko algarapean suertatzeko arriskua baitu. Zer da definizio hau baino groteskoagorik: politika diziplina bat da taldeetan bizitako izakien artetik oinezkoekin zereginik daukana —zeren Jainkoak baitaki giza gidariak ez direla animalia igerilarien haziketaren aritzen, baizik eta

lur gaietik dabiltzanen haziketetan—. Lur gaietik dabiltzanetarik bereizi egin behar da lumadunak oinezko lumagabekeoengandik, baldin eta giza populazioengana iritsi nahi bada, zeintzuk, ezagun denez, luma eta hegalgabeak baitira. Platonen dialogoan, arrotzak gehitzen du naturaz hezietariko bat den oinezko jendalde hau bi multzo ageritan zatitua dela —alegia, «batzuk sortzez adargabeak dira, besteak adardunak»—. Solaskide argitsu batek ez du halakorik errepikarazten. Bi multzoak, berriz, bi artzaintza moduri dagozkie, artalde adardunetarako artzainak eta adargabeetarako artzainak —begi-bistakoa da gizataldearen egiazko buruzagiak aurkituko direla soilik adardunetarako artzainak baztertzen badira—. Zeren, nahi balitz adardunen artzainek gizakiak zaintzea, zer espero liteke baizik eta gaigabeen intrusioa? Errege onek edo *basileis*, dio arrotzak, beti zaintzen dituzte adarrak gabeko artaldeak (265d). Baina hori ez da dena; beren zeregina da nahasten ez diren izaki bizidunak zaintzea —alegia, espeziez kanpokoekin gurutzatzen ez direnak, zaldiak eta astoak, adibidez, egin ohi duten gisan—, endogamia zaindu behar du te eta saiatu bastarten sortzapena trabatzen. Lumagabe, adargabe, antzekoen artean estalitako hauei gehitzen bazaie bi hanken ezaugarria —modernoki esana: zutikako ibilera—, orduan lumagabe, adarge, nahasi gabeko hankabikoei dagokien zainketaren artea egiazko arte bezala gelditzen da berezia eta konkurrentzia faltsu guztiez aparte. Aldez aurretikako zainketaren arte hau zatitu egin behar da, berriz, biolento-tiraniko eta bolondresaren arteetan. Modu tiranikoa faltsu eta engainagarri bezala baztertzen bada, honela definitzen da egiazko estatuaren artea: «artalde zainketa bolondresa ... izaki bizidun bolondresen gainean» (276e).⁵

Puntu horretaraino, Platonek jakin izan du bere Estatu-tuko gizakiaren arteari buruzko doktrina artalde eta artzainen irudietan eramaten eta arte horren dozenaka irudi engainagamietarik bereizi egin du egiazko irudi bakarra, galdetutako gauzaren ideari dagokiona. Orain berriz, definizioa osoki zertua dirudienean, dialogoak jauzten da bat-batean beste metaforabide batera —hori, ikusiko dugunez, ez

da gertatzen lortutakoa abandonatzeko, baizik eta giza zainketaren artearen atalik zailena, erreproduzioaren zuzendaritza hazitzailea, bazterreko ikuspuntu batetik are bortizkiago harrapatzeko—. Hemen badu bere tokia Estatuko gizona ehulearekin konparatzen duen parabola famatuak. Platonen arabera, erregezko artearen zinezko funtsa ez da politikariari beren konfiantza, nahierara, ematen edo kentzen dioten hirikideen botoan aurkitzen ahal; ez datza, halaber, heredaturiko pribilegioetan ezta berritutako usurpazioetan. Agintari platonikoak soilik erreinatzekeo manera hazitzaile batean aurkitzen du bere aginpidearen arazoia, alegia, manera bakar eta zentzuzkoenatarikoa den modu aditu batean. Hemen agertzen da adituen monarkia baten fantasma, bere zuzenbidezko funtsa zera delarik: gizakiak nola antolatuko eta bilduko lirakekeen ahalik eta hobekien, beren borondatezko libertateari inoiz kalterik egin gabe. Antropoteknika monarkikoak estatuko gizakiari eskatzen dio bolondreski gidagarriak diren gizakien nolokotasunik hoberenak, erkidegoaren alde, manerarik eraginkorrenean, ehuntzen aditua izatea, halako moldez non haren manupean giza parkeak homeostasirik onena erdiesaten baitu. Hori gauzatzen da giza espeziearen erlatiboki optimoak diren gerrarako ausardia, alde batetik, eta zuhurtasun filosofiko-humanoa, bestetik, erkidegoko ehunean indar berdinean sartzten direnean.

Baina nola bi bertuteek, beren eskusibitatean, endekatze bereziak sortzen ahal dituzten —lehenak, gerrarako plazer militarra, aberriendako segitzen dioten ondorio suntsigarriekin batera; bigarrenak, hiriaz kanpoko lasaitasun argitsuen pribazitatea, hain indiferente eta urrunduta bilaka daitekeena non, oharkabea, esklabotzan erortzen ahal baitira—, Estatuko gizakiak natura desegokiak baztertu behar ditu, egokiekin Estatua ehuntzen hasi aurrean. Gelditzen diren natura noble eta bolondresekin bakarrik ekoiztuko da Estatu ona: bertan, bortitzenek balioko dute egiturako haririk zarpailenatarako eta zuhurrenek «lodi, beratz eta malguenatarako» —Schleiermacheren itzulpenak dioen bezala—, anakronikoki xamar esan liteke zuhurrenak kultur enpresan sartzten direla.

Hauxe litzateke, esan dezagun, Estatu ekintza adituak osatutako ehuna. Gizaki bortitz eta zuhurren gogokera ehundu eta estekatuko dira manera honetan: erregezko arteak, gehiengoaren baitan laguntasunaren bidez, bi bizi-modu horiek komuna den bakar batean batutakoan eta ehunik bikain eta hobereana sortutakoan, gainerako libreei eta esklaboei estekatze horren barrenean eusten dienean... (311 b, c)

Irakurle modemoarentzat —burges aroko ikastetxe humanista eta eugenesia faxistari begira eta, halaber, jada aro bioteknologikoa aurretik ikusten baitu— gogoeta horien ahalmen lehergarria osoki konfundigaitza da. Bere arrotzaren ahotik Platonek proposatzen duena gizarte humanista baten programa da: erregezko artzaintzako nagusiaren baitan —erabat humanista bakarria denaren baitan— gauzatutakoa. Hiperhumanista horren zeregina zein eta honakoa litzateke: guztien onerako hazi beharreko nolakotasunen plangintza bat elite batengan.

Konplikazio bat, gogoan hartzeko gelditzen dena: artzain platonikoa izan daiteke gizakien zaindari sinesgarri bakarria zeren gorpuzten baitu jatorrizko eta egiazko artzain bakarriaren lurrezko irudia —Jainkoarena, lehen-goko aroan, Kronosen aginpean, gizakiak zuzenean zaindu zituena—. Ez da ahaztu behar Platonentzat bakarrik Jainkoa dela gizakien jatorrizko zaindari eta hazitzailerik bezala kontsidera daitekeena. Orain, berriz, iraultza (*metabole*) handiaren ondoren, Zeusen aginpean jainkoak erretiratu direnez eta gizakiei beren burua zaintzeko ardura pasatu egin dietenez, jakintsua gelditzen da zaindari eta hazitzailerik duinena bezala, bere baitan dagoelako hobere-naren ikustaldi zerutiarraren oroipenik biziarena. Jakintsua- ren idealik gabe gizakiaren zainketa gizakiaren bidez alferrikako pasioa litzateke.

Bi mila t'erdi urte Platonen ekitaldiaren ondotik, badirudi jainkoak ez ezik jakintsuak ere erretiratu egin direla eta bakarrik utzi gaituztela geure ezjakintasunarekin eta geure erdipurdiko ezagupenekin alor guztietan. Jakintsua- ren ordezkari gelditzen zaiguna haren idatziak dira, beren dis- tira ezean eta iluntasun gero eta handiagoan. Hor daude,

beti ere, edizio gutxi edo aski eskuragarrietan; oraindik irakurtzen ahal dira, jakingo balitz zergatik irakurri behar-ko liratekeen. Beren patua da apalategi isiletan egotea, pilaturiko posta bateko gutunak bezala, jada biltzen ez direnak —dagoeneko garaikideentzat sinesgarritasuna galdu duen jakinduria baten irudi fidelak edo faltsuak— oraindik gure lagunak ote daitezkeen ez dakigun autoreek bidalitakoak.

Jada banatzen ez diren postakiak ez dira adiskide posiblei bidalitakoak, artxibaturiko gauza bihurtzen dira. Horrek ere, liburu kanoniko izandakoak lagunei bidalitako gutunak gero eta gutxiago izateak eta dagoeneko irakurleen eguneko ezta gaueko mahaietan ere gehiago ez egoteak —baizik eta artxiboetako denborarik ezean mugilduta—, horrek ere kendu dio mugimendu humanistikoari inoiz edukitako kemenaren parterik handiena. Gero eta gutxiagotan jaisten dira artxibozainak testuen Antzinarora, gai modernoei buruzko aspaldiko iritziak kontsultatze-
ra. Beharbada, noiz edo noiz, kulturaren soto hildakoetan egindako ikerpen horietan, gertatzen da aspaldiko irakurri gabeko paperak distiraka hastea, urrungo tximistek jota-koak balira bezala. Artxiboa agerre bilakatzen ahal da? Itxura guztien arabera, artxibozainek eta artxibatzaileek humanisten segida hartu dute. Oraindik artxiboetan barrena bila dabiltzan gutxientzat inposatzen ari da honako uste hau: non planteatu ziren ahaztuta dugun galderei egindako erantzun nahasia dela gure bizitza.

Data ondoko oharra

Publikazio solte bezala aurkeztutako testu honek, 1999ko irail eta urriko hilabeetan, Alemaniako iritzi publikoetan eduki du eztabaida sutsu eta enkonatu baten abiapunturako balio izateko pribilegio eskasa. Kontuan izanda, kasu honetan, interes publikoak egilearen zuzenbidea gainditzen duela eta amaitu gabeko entsegu bat dokumentu bilakatu dela, oraingo baldintzetan dokumentu

hori ukitzeak zentzu handirik ez duenez, testua borobiltzeko eta sakontzeko neukan interesari uko egin diot eta, idazkerari buruzko zuzenketa xume batzuk salbu, alarmak jotakoan zegoen moduan utzi egin dut. Orain konprenitzen ditut nire hitzaldi honi elipsi eta laburketa batzuk leporatzen dizkiotenen argudioak, baita gaizki ulertua izateko posibilitateetan gehiago pentsatu behar izan nuelako egindako erantzukiak. Idazleen flakezia ezaguna da, berriaz, ohiko edota ofizioko gaizki ulertzaileen gidaritzari kasurik ez egitea. Errepublika federaleko komunikabide serio batzuek erakutsi dute, aldiz, argudiozko forma objektiboak defenditzen ahal direla kazetaritza zirikatzaile baten aurrean ere.

Ez da isilpean gordetzeko, beti ere, sintoma kontrarioak agertzen direla. Sentsazionalismoaren sarrera gehi-gari kulturaletan, ohiko sospetxaezinek antolatutakoa, krisi fenomeno da informaziotik polemikaren ekoizpena doan joera guztiahaldun bat erakusten duena. Ezberdintasunak sustatu ordez, kazetalgo frakzio horrek ikusten du, hitz koleratzailezko kazetaritza baten bidez, simplifikazioaren psikosi masiboak laxatzeko aukera.

Soberakeria hori ez dator ustekabeen: nire tesiaren gaia zena —idazpenaren eta irakurpenaren bidez, pazientzian, iritziari euspenean eta entzumenezko joeran gizakia hezten duen humanismo literarioaren amaiera arriskutsua giza formazioaren utopia bezala— hitzaldi horren ondorioz modu eredugarrian erakutsi da, ikus 1999ko irailaren 23ko *Die Zeit*.

Irakurleak jakin beharlu luke hitzaldi hau egin zela, lehen aldiz, 1997ko ekainaren 15ean, Basilean, humanismoaren aktualitateari buruzko ziklo batean, literatur topaketa batean, publiko ugariaren aurrean. Hortik esplikatzeko dira hitzaldiaren doinua baita azpimarratuen hautapena, suposa bainezake —nire aurrean emandako hitzaldi dozenaren ondoan (besteak beste, Joachim Gauck, Vittorio Hösle, Elisabeth Bronfen, Vittorio Lampugnani, Wolfgang Rihm eta Annemarie Schimmel)— entzuleengan gaiari buruzko ikuspuntu zabal bat, baita berari hurbiltzeko posibilitateen ugaritasunaren zentzu bat. Ez batak ez

besteak ez dute gaurgero kontatzen nire testuaren harre-
rarako kontestuz kanpoan. Hitzaldi berau, zerbait aldatu-
ta, Israel, Frantzia, Estatu Batuak, Argentina eta Alemania-
ko teologo eta filosofoen aurrean, Heidegger eta Levinasi
buruzko jardunaldietan, Elmauren, errepikatu nuenean,
talde hark hitzaldiaren teknikoki interesgarriak ziren bi
ikuspegiak sugerentzia bezala konprenituko zituelakoan
nengoen: humanitasen dedukzioa bitartekoen logika eta
logika gramatikalaren bere alderdiak erremarkatuz, eta
Heideggeren agerre-motiboaren errebisio historiko-antropo-
logikoa (ontikoaren eta ontologikoaren arteko erlazioa-
ren alderanzketa partziala). Adituei zegokienez, uste ho-
rrek ez du hutsik egin, bai, ordea, kasualitatez bertan
egondako kazetari zenbaiten kasuan, hitzaldiaren logikaz
ezer konprenitu ez zutenak, baina salakuntzazko «infor-
me» delako bat egiteko aukera ikusi zutenak. Historiaren
gainerakoaren ondorioa Sloterdijk eztabaida (edo Sloter-
dijk-Habermas eskandalua, Frantzian dioten moduan) de-
lakoa da, neure aldetik sostengu gehiagorik eman nahi ez
diodana, salbu eta ohar hau: deskontestualizazioen indar
lehergarria frogatu duela.

Puntu bat bakarrik erremarkatu nahi dut irakurle
okerren estrategia lotsagabe bati dagokiona: oso pasarte
deigarri batean (21. orr.), interbentzio posibilitate biotek-
niko berrien agerpenaren bidez etorkizuneko espeziearen
prozesuarentzat planteatzen ahal diren arazo zenbaiti bu-
ruz ari nintzen. Bertan galdetzen dut ea epe luzean espe-
zie mailan nolakotasunen plangintza esplizitu moduko
bat posible ote den eta jaiotze aukeragarria (txanponaren
bestaldearekin: jaioaurreko selekzioa) espezie osorako
erproduktzio ohitura berri bat bihurtzen ahal den («es-
pezie osorako» adierazpena ezin da hemen oharkabean
pasatzen utzi, zeren jaioaurreko selekzioa, aholku medi-
koen araberrako abortorako zuzenbidea bezala, European
eta Estatu Batuetan jada juridikoki garbituriko kultur es-
tandar bat baita, erresistentzia katolikoak izanda ere). Eta
pasarte berean gehitzen dut horiek bezalako galderekin
horizonte ebolutiboa aurrean dugula. Galdera horietarik
kazetari batzuek preskripzioak egin dituzte.

Nire Basilea-Elmaureko hitzaldia, interneteko helbide batzuetan agertu eta gero, frantsesez publikatu da *Le Monde des Débats* aldizkarian (1999ko urrian). Hitzaldiaz gain, aferaren funtsa konprenitzeko balio duten agiri batzuk eskaintzen zituen internet helbideak, irail erditik urri hasiera arte, 60.000 bisita baino gehiago izan ditu. 1999ko urriaren erditik aurrera, helbide berean (www.rightleft.net) eskandaluaren kronologiaren informazio zerbitzua eskaintzen da. ¶

-
1. [Itzultzailearen oharra] Heideggeren *Lichtung* kontzeptu famatua euskaratzeko «agerre» iruditzen zait egokia. Gauza bera esan nahi duelako —larrutu egin delako edo beste motiboengatik, bagoan dagoen zuhaitzik gabeko tarte bat; bestalde, uste izatekoa da Heideggeren aprobazioa izango lukeela, erro bereko ageri, agertu... eta abarren esanahia eta erabilera jakinda— eta, soilik toponimian eta gure klasiko baten abizenean agertzen baita, gaizki ulerturik ezin sortu duelako. Azken arrazoi beronengatik, *das Sein* euskaratzeko Izatea maiuskuladuna ezarri dut.
 2. Temoski ignoratzen ohi zuten Nietzscheren irakurle faxistek horrekin, orokorki, humanoegiaren eta humanoaren arteko ezberdintasunaz ari zela.
 3. Honetan ohartarazten dut Mendebalde osoan, eskoletan, diharduen biolentzia olatuaz; Estatu Batuetan bereziki, bertan irakasleak hasi baitira ikasleen kontrako babes sistemak eraikitzen. Antzinaroan, liburuak antzerkiaren kontrako borroka galdu zuen bezala, gaur eskolak gal lezake zeharkako botere hezitzaileen kontrako borroka, alegia, telebista, zinema biolento eta beste desenfrenabideen kontrakoa, non ez den biolentziaren aplakatzaileria litzatekeen ilustrazio egitura berri bat sortzen.
 4. Orokorki esanda: arrisku biologikoen manipulazio bateraino; formulazio osatu bat.
 5. Irakurtzearekin, Platonen interpretatzaile batzuk, Popper adibidez, «bolondres» doble horren gainetik pasa dira.

[Bigarren zatiaren itzultzailea: Eduardo Gil Bera]